

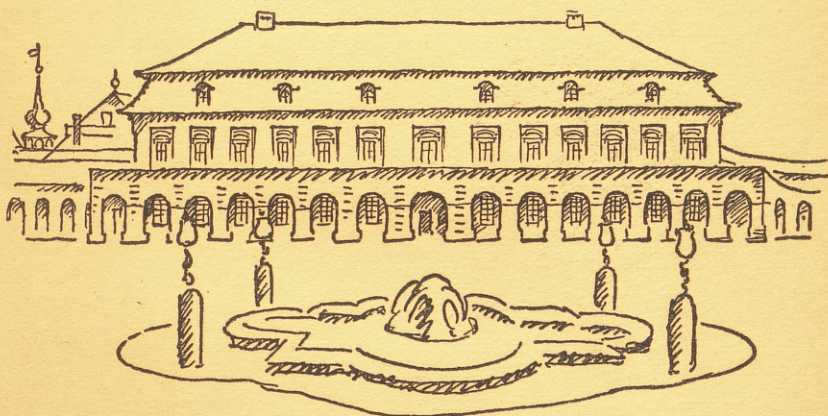
Mag

09.7706

Ne

nr. 1

ROBERT NEIENDAM
DET KONGELIGE
HOF - THEATER

KØBENHAVN

V. PIOS BOGHANDEL POVL BRANNER

1 9 2 2

DET KONGELIGE HOF-TEATER

ROBERT NEIIENDAM

*DET KONGELIGE
HOF-THEATER*

UDGIVET I ANLEDNING AF HOF-THEATRETS INDVIELSE
SOM THEATERHISTORISK MUSEUM

V. PIOS BOGHANDEL — POVL BRANNER
NØRREGADE — KØBENHAVN — 1922

09.772

Ho 31

n

DET HOFFENBERGSKE ETABL. KBHVN

3859

Til

Formanden for »Selskabet for dansk Theaterhistorie«,

Hr. Generalkonsul Johan Hansen.

DEN, der vil give Nutiden et Indblik i det kgl. Hoftheaters Fortid, bliver let kaotisk i sin Fortællen. Den gamle Scene har nemlig ingen sammenhængende Historie. Medens Casino, som aabnedes 80 Aar senere, stadig opfører saadanne jævne Folkekomedier, hvormed det begyndte, og medens Folketheatret endnu er et Hjemsted for borgerlige Lystspil, lader der sig ikke ud af Hoftheatrets bevægede Saga sammenfatte et typisk Begreb eller Billede. Ingen Kunststart er fortrinsvis dyrket dèr. Dets Scene har givet Plads for en farverig Række af fremmede Kunstnere, der lig Trækfugle kom til Norden, Frankrig og Italien var de hyppigst repræsenterede Nationer, og der findes næppe den Gren af Forlystelsernes Træ, som ikke har blomstret indenfor dets Vægge til Glæde for Kjøbenhavnerne. I Hoftheatrets Historie lyser enkelte glimrende Episoder, der kun har Kortvarigheden til fælles; gennem mere end et Sekulum var Scenen en Startplads for mangfoldige Begyndere, som siden vandt Navnkundighed — ogsaa udenfor Theatrets Verden; Rummet var paa éngang Biscene til Nationaltheatret og Hovedstadens fornemste Koncertlokale i Smag med vore Dages Odd Fellow Palæ, og det var dertil Byens mest elegante Maskeradesal, snart for la haute volée og snart for Borgerskabet. Festlige Farver, Lys og Musik var dets

Sfære, et Samlingssted for sorgløs Ungdom, ligefra den, som bar Paryk og Silkesko over gylden Læst i det attende Aarhundrede, og ned til de æstetiserende Epigoner af de Hostrup'ske Studenter, som endnu omkring 1880 fandt Plads for deres lystige Indfald i dette yndefulde Rum.

Allerede medens Ludvig Holberg levede, paatænkte Kong Frederik den Femte at indrette et fransk Theater i en af Sidebygningerne ved Christiansborg Slot, men Planen blev ikke realiseret. Vort Hoftheater skabtes først nogle Aar senere i et af den sindssvage Kong Christian den Syvendes Luner. Idéen dertil blev sikkert indgivet ham af hans Yndling, Grev Conrad Holck, som derved smigrede Majestætens Forfængelighed og opnaaede at blive Directeur des spectacles, hvorved han til sine øvrige Amusements kunde føje et Harem af franske Actricer og italienske Sangerinder, som var afhængige af hans Vilje. Da Frederik den Store nylig havde rejst et fransk Hoftheater paa Gendarmenplatz i Berlin, var det uden Tvivl en let Sag for Grev Holck at indbilde Kongen, at han kom paa Højde med Forbilledet ved at smykke det danske Hof med Skuespillere fra Versailles Periferi. Og desuden havde Kongen en dybere Hensigt, som endnu kun hans nærmeste kendte: Han vilde selv være Acteur. Denne Trang var et Led af hans Sygdoms Udvikling.

I Sommeren 1766 fik Arkitekten, Professor Jardin, Ordre til at omdanne »det kgl. particulaire Rustkammer«s Rum over Christiansborgs søndre Stald til et Theater, der i en forandret Skikkelse fra 1842 nu danner Rammen om det danske Theatermuseums Samlinger.

Rummet begyndte sin Tilværelse som en antik Sal for Selskabelighed og ikke for Kunst, et Dukketheater i blaa, hvide og gule Farver, oplyst af en matgylden Tone fra Voksflammerne i fem bøhmiske Lysekroner, hvoraf de tre hang foran Scenen. Loftet bares af 22 joniske Søjler; Prosceniet var perlefarvet og inddelt i Felter ved forgyldte Lister med en gylden Roset foroven og Elefanthoveder i Hjørnerne. Orkestret, hvor Sarti var Kapelmester og den ældste Hartmann Næstkommanderende, blev ved en Brystning skilt fra Parterret, det vi nu kalder Orchestre fauteuil, som bestod af 36 Sæderækker med rødt Betræk. Bag disse laa Amfitheatret og paa Siderne ti blaa Loger, der kaldtes Parterre noble. Derinde og i Etagerne Loger fordelte det fornemme Selskab sig efter Rang; Standspersoner havde i Begyndelsen gratis Adgang; Tæpper og Portiører dæmpede Samtalen, saa at man ret kunde give sig Næstens Rygte og Intrigen i Vold. Dog hændte det, at en borgerlig Person slap ind; en Aften saa' Kabinetssekretær Reverdil til sin Forargelse Kongens Frille, Støvlet-Kathrine, give Kur lige overfor Majestæten Loge, hvor just Dronning Caroline Mathilde sad. Med sine røde Fløjelsdraperier og Guldkvaster lignede Kongens Loge en af Babylons hængende Haver; den var anbragt paa højre Side mod Ridebanen henne ved det rosenrøde Fortæppe, og dens gyldne Brystning var buet stærkere ud end de øvrige Loger i første Etage og prydet med et forgyldt Løvehoved med Ring i Munden, Guirlander og gyldne Palmegrene. Inde i Logen mod Væggenes hvide Paneler og blinde Døre stod en høj rød Stol, større end de øvrige: Dèr sad »Herrens Salvede«, Danmarks og Norges

enevældige Konge, og pintes af sin syge Fantasi; med alle Tegn paa sjælelig Uro ledte denne syttenaarige Svækling efter seks »usaarlige, moralske Blinde«, imaginære Væsener, som han kaldte »comme-ça« og haabede at finde blandt de franske Skuespillere eller italienske Sangere. Saavidt hans Omgivelser forstod, skulde disse Fantasifigurer besidde en legemlig Haardhed og sjælelig Raahed uden Grænser, og der kan ikke være nogen Tvivl om, at hans Forbindelse med et kaadt Dyr som Støvlet-Kathrine netop var betinget af disse forrykte Forestillinger. Forholdet var næppe nogen Solstraalefortælling, som senere Skribenter har villet gøre det til. Ved sin Side i Logen havde Kongen »Gourmand«, Yndlingshunden, som saa' paa Balletterne og lyttede til Komedien med et Udtryk af Andagt, der gjorde Publikum bristefærdigt af Latter. Men naar Heltefremstilleren, Monsieur la Tour, fik Bersærkergang i de Voltaireske Tragedier, hylede den. Vistnok ikke med Urette.

Thi den franske Trup, der med personelle Forandringer efter Kongens Luner blev her i seks Aar, havde kun ét Fortrin fremfor Skuespillerne paa Kongens Nytorv, nemlig, at komme fra Verdens toneangivende Land. Den talte et Sprog, som blev anset for at være langt finere end det hjemlige. Men Franskmændenes Fremstillinger nærredes ikke af selve Livet; i Tragedien deklamerede de hult og søgte at erstatte Følelse og Forstand med stereotype Smil eller Brøl og Balletfagter. Maaske agerede de mere menneskeligt i Syngestykket og Lystspillet, og det er muligt, at de danske Skuespillere kan have haft Gavn af at se deres galliske Lethed, men i Tragediespillet satte de daarlige Spor, og Tidens første Kritiker,

Rosenstand-Goiske, advarede de unge danske Talenter mod at kopiere deres Klage-toner og Svulst. Et Minde om denne Form for Skuespilkunst lever endnu i Vittighedsværket »Kærlighed uden Strømper«, som blev skrevet, da Franskmændene havde resideret her i fem Aar; Rahbek fortæller, at ved en Privatopførelse, hvor Wessel selv agerede med, blev de høje Steder i Stykket spillet højtragisk, de kælne smeltende, og de lave lavt, alt i dybeste Alvor.

Acteurerne skulde være Hoffet til »Ziir og Honneur«. De kostede mange Penge, alene i 1767 30.000 Rdlr., medens Majestætens Udgift samme Aar til Skuepladsen paa Kongens Nytorv kun var 7000 Rdlr. Franskmændene forringede Aristokratiets Interesse for den hjemlige Scene, hvor man ganske vist spillede bedre Komædie, men kun talte »det gemene Sprog«, som Jean de France siger, og ikke havde Raad til at iføre sig de Franskes elegante Rokokoklæder. Naar de erfarede, at deres danske Kolleger forberedte en fra fransk oversat Nyhed, kastede de sig med Iver over Indstuderingen af Originalen og naaede derved til Skade for de Danske at faa Premièrè først. Meget karakteristisk for Tiden var det, at den franske Boghandler Philibert udgav Repertoiret i fjorten pragtfulde Bind under Fællestitlen »Théâtre Royal de Dannemarc« og solgte det »avec Permission du Roi«. Den lille Svækling lod altsaa, som om den danske Skueplads ikke var grundlagt af Ludvig Holberg.

Majestæten optog Skuespillerne i sin Omgangskreds og gjorde sine skiftende Yndlinge til »Chef du spectacle«. Ikke uden Bitterhed skrev Kammerherre Gregers Juel i et Brev fra Marts 1767: »Det er god Tone nu til Dags at

tilbringe seks til otte Timer, ja tidt endog hele Dagen med Skuespillere og Skuespillerinder«. Han kunde have tilføjet: Og Natten med, thi paa Vognmandens Regninger findes ofte en Bemærkning om, at Kusken har »haalt ved Slaattet fra 12 til 4 Slæt om Maarningen«. Det var en Hemmelighed, som alle vidste, at Selskabets Helt i Tragedien og første Elsker i Komedien, Monsieur la Tour, stod i Forhold til Caroline Mathildes Kammerfrøken Marie Elisabeth v. Eyben, men i drillende Tone kaldte Kongen ham »L'amant de la Reine«. Acteurerne beskæftigede hans syge Fantasi; dersom Folket gjorde Opstand, naar han havde afskaffet Conseillet og regerede despotisk, vilde han gifte sig med en fransk Actrice, samle sig en Hoben Penge og leve med hende en particulier i Frankrig. Han tog dem med i Sommeren 1767 paa sin Rejse i Holsten, hvor de optraadte rundt omkring paa Slottene, og viste dem sin farlige Fortrolighed; den var i Reglen efterfulgt af Misundelse og førte let til deres Afskedigelse. Thi at lade sine Omgivelser »gøre Springet« var en af Kongens bedste Fornøjelser. Skuespiller Schwarz fortalte Thomas Overskou, at han i et Anfald af Lede raabte fra Logen: »Hölzerne Kerls! Geziertes Zeug! Amüsieren doch die drolligen Dänen weit besser!« Og en Dag kastede han i spontant udløst Raseri, som var et af hans Sygdoms Kendetegn, Møbler ned i Hovedet paa dem fra Christiansborg Slots Altan.

Franskmændenes Repertoire var meget righoldigt; Tragedier, Lystspil og komiske Syngestykker vekslede efter Kontraktens Ordlyd. I Løbet af en Maaned, regnet fra Aabningsforestillingen paa Hoftheatret den 30. Januar 1767, opførte de ikke mindre en syv *forskellige* Fore-

stillinger, deriblandt »Misantropher« og »Tartuffe«, men den mest yndede af alle Voltaires Tragedier, »Zaïre«, reserverede Kongen sig for sin egen Mund. Thi i Sultan Orosmans Rolle vilde han imponere sine Omgivelser med Egenskaber, som han ingenlunde ejede i Livet, saasom Mandsmod, Retfærdighedsfølelse, Højsind. Ad denne blinde Gade vilde han frem paa sin tænkte Vej mod Fuldkommenheden. Omgivet af en Kreds af Adelige, hvoriblandt var Lykkejægeren Enevold Brandt, optraadte Kongen den 26. Januar 1768 som Sultan Orosman paa Hoftheatret. Digteren Klopstock var blandt Tilskuerne ved hin enestaaende Begivenhed i vor Theaterhistorie. Han fortæller i et Brev, at han havde Plads i Amfitheatret, »hvor Etatsraaderne vare de sidste«, men om Tilskuernes Stemning er han desværre tavs. Dog vilde han sige til Kongen, at selv om han spillede smukt, maatte han dog hellere *ikke* spille. Imidlertid fortæller senere Breve intet om, hvorvidt han fik givet Kongen denne tvivlsomme Ros; det er ikke sandsynligt. Men Hoffets Lykkejægere følte det som Dagens Parole at udsprede hans Ry som Acteur. Da Grev Holck indbildte ham, at Kabinettssekretær Reverdil ansaa sig selv for at være en bedre Skuespiller end sin Herre, lod han straks den fortjenstfulde Mand »gøre Springet«. Inden Døgnet var til Ende, skulde han være ude af Byen. Ordren leder, selv om den er i mindre Format, Tanken hen paa Kejser Nero, der lod en Skuespiller dræbe, fordi Folket tiljubede ham Bifald ved Kejserens Side. Christian den Syvendes Fremstilling af Sultan Orosman blev kaldt »mesterlig«, og det blev i Historien hans tragikomiske Lod kun at høste Ros for denne for en Enevoldsherre unægtelig noget begrænsede Gerning.

En Røst i Samtiden, Overpræsident U. A. Holsteins, giver os Oplysning om, hvorledes han egentlig spillede. Han skriver, at Kongen agerede som »en god, gammel Skuespiller«. Det vil med andre Ord sige, at hans Spil var uden personligt Indhold; han efterabede blot sine Franskmands stereotype Manér, deres gravitetiske Parykstil, som mindede om de kunstigt klippede Træer og Hække i Tidens Haveanlæg. Paa en Skammel i første Kulisse sad Rollens egentlige Fremstiller, Monsieur la Tour, og sufflerede, og da Kongen talte udmærket Fransk og ejede et vist Imitationstalent, er det sandsynligt, at hans Spil har haft den Virkning, man yndede. Hvid og rød med sin Krumsabel draget til Mandsmodets Pris har han lignet en commédia dell'arte Statuette af Meissenerporcelæn.

Tilskuersalens Gulv kunde hæves i Højde med det horisontale Scenegulv, hvorved hele Rummet blev forandret til én stor Sal, som udmærket egnede sig til Maskerade for c. 800 Deltagere. Under Skæret fra Krystalkroner ovre fra Slottet fejrede Rokokoens Formglæde Triumfer. Kulisserne skjultes under store Lærreder malet i samme antikke Stil som Tilskuersalen, og Logerne blev omdannet til smaa Kabinetter, hvor man spillede Hasard, og hvor Støvlet-Kathrine, efter hvad Professor Suhm fortæller, demaskeret spillede Pharao med Kongen og lærte ham »brav at drikke Punch«. Midt i Hvirvelen blev her det næstsidste Kapitel af Struensees fyrstelige Eventyr udspillet. Bag disse dagligdags Linjer i »Adresseavisen« fra 1772 skjuler sig hans Skæbnes Besegling, hans Fængsling efter Maskeraden, og derigennem Afslutningen paa et farverigt Kapitel i Danmarks Historie:

»Paa Torsdag den 16. Januar bliver paa det Kongelige Hof-Theater holdet Bal Masqué paré en Domino for alle 9 Classer af Rangen«. Adgangskortet saa' saaledes ud:

Katastrofen kender vi alle. Oppe ved den dybe rummelige Scene, som endnu har bevaret sin Form fra Theatrets ældste Dage, findes endnu enkelte af Skuespillernes Paaklædningsværelser, og ét af disse har Traditionen, vistnok opflammet af et vinrødt Silketapet, kaldt Dronningens Værelse, og her vil man, at hun skal have haft sit sidste Stævnemøde med sin Elsker. Men der er desværre ikke megen Grund til at tro paa den Historie. Alle Værelserne i underste Række var silkeklædte, og i Inventarielister og Bilag nævnes ikke noget Rum, som var reserveret Dronningen. Det tilhører en sildigere Tids mere demokratiske Tænkemaade at antage, at hun skulde have nedladt sig til at benytte et af Skuespillernes

(Tegning af Carsten Ravn; Kgl. Bibl.)

Indgang til Paaklædningsværelser fra Christian den Syendes Tid.

Paaklædningsværelser, navnlig da Adgangen til Slottet var saare bekvem, men hvad der kraftigst gør det af med Traditionen er den Kengserning, at Hofkleinsmeden skruede Vinkeljern paa Dørene, naar Theatret skulde benyttes til Maskerader.

Hofrevolutionen, som forandrede mange af Statens Forhold, ændrede ogsaa Hoftheatrets Tilværelse. Krav om Sparsommelighed medførte, at Fransk mændene fik deres Afsked i 1773. Skønt de ofte spillede gratis, havde de i de forløbne seks Aar ikke dannet nogen Rod i i Byens Befolkning. Afrejsen blev kun beklaget af Skuespillerindernes Tilbedere, medens Kritikeren Rosenstand-Goiske og senere Rahbek betragtede den som et Held for den nationale Skuespilkunst.

Hoftheatrets tilfældige Afbenyttelse begyndte nu. En italiensk Opera optraadte, understøttet af Kongen, vekselvis der og paa Kongens Nytorv, og skønt Sangerindernes urimelige Aktion og paagaende Hilsener til Venner i Parket og Loger stødte adskillige Tilskuere, bragte Kapelmestrene Sarti og Scalabrini Liv i vort fattige Musik-Repertoire. Opera seria vekslede med Opera buffa, og Scalabrini sendtes til Italien for at engagere nye Sangere og hjembragte en Kunstner, som fik stor Betydning for vor Ballets første Udvikling, Balletmester Galeotti. Men den italienske Opera fik ikke stærkere Tag i Befolkningen end den franske Komædie havde haft, og i 1778 afskedigedes den. Samme Aar (7. Febr.) opførte »Det dramatiske Selskab« Johannes Ewalds Syngestykke »Balders Død«, hvis lyriske Skønhed gjorde et stærkt Indtryk paa Publikum, skønt Stykket blev givet uden Musik og i et tarveligt Udstyr. Digteren

overværede Forestillingen i en Loge og festede bagefter med Michael Rosing og hans Kone, der havde spillet Hother og Nanna. Som en Cadeau til Enkedronning Juliane Marie og Arveprinsen benyttedes Hoftheatret i de følgende Aar to Gange om Ugen til Forestillinger af det kgl. Theaters Repertoire, men denne kostbare og upraktiske Foranstaltning lykkedes det omsider Direktionen at faa afskaffet i 1786. Hoftheatrets Saga som fast kgl. Institution var dermed afsluttet, men i dets senere Løsgænger-Tilværelse er der enkelte Momenter, som fortjener at fremdrages, da de enten dannede Indledningen til noget Betydningsfuldt eller har Kuriositetens Interesse.

I Tiden op til Aarhundredskiftet brugtes Theatret til Koncerter, bl. a. af Syngemester M. A. Potenza, og til Prøver, særlig for Balletten og Danseskolen. I Forsalen lærte Adam Oehlschläger som ung Skuespiller at danse Menuet. Han giver i sine »Erindringer« et Billede af sig selv midt i Vrimmelen, naar han kalder Menuetten »en stum Kærlighedsscene, hvori Ynglingen og Pigen nærme sig hinanden længselsfuldt, skilles derpaa frygtsomt og beskedent ad, komme igien, række hinanden Haand, omfavne hinanden flygtigt, flyve atter fra hinanden, hilse derpaa fremmed og høfligt — og staae paa samme Sted, som da de begyndte, som det i de fleste flygtige Forelskelser er Tilfældet«. En Flig af Forhænget til en Danseprøve løfter Jens Baggesen i sin »Theateradministratoriade«, hvori han har skildret sin kortvarige Virksomhed som Direktør. Han gik en Dag i 1799 hen

»paa Hoftheatret, hvor Dandsen prøves, og hvor lidt Tilsyn kan vel behøves«,

men han var aabenbart mere optaget af sin Magtglæde end af at se paa Danserinden Jomfru Biroustes Øvelser, thi han fortæller i disse næsten Erik Bøgh'ske Vers:

»Jeg lægger mig nemlig saa lang jeg er
paa Hofkanapeen, som stander dør,
og uden med nogen min Pragt at dele,
jeg magelig skuer derfra det Hele.
Jeg, der er Objekt for alle Fagter,
Hver Haand og hvert Ben er mod mig strakt ud;
Hvert Øje saa kiælent hen til mig smagter.
Og kort, jeg er hele Theatrets Gud . . .«

Saadan førte altsaa Jens Baggesen Tilsyn med Prøven. Efter denne Bekendelse forstaaer Eftertiden, at han var en af de daarligste blandt de 80 Direktører, som har styret Nationalscenen indtil Juli 1922.

I 1801 begyndte Mimikeren Casorti og Pricefamilien deres Virksomhed paa Hoftheatret med et Repertoire, hvis Rester endnu i en svag Afglans henrykker vore Børn paa Pantomimetheatret i »Tivoli«, og i Aarene omkring Bombardementet, da Maskeradegalskaben i Kjøbenhavn var paa sit højeste, havde Hoftheatret atter en Glansperiode. Folk behøvede ikke at møde forklædt, men kunde leje en Dragt i en Garderobe ved Theatret og klæde sig om med det samme. I Forsalen serveredes »Punch, Lemonade og Theevand«, og i Værelserne paa den lange Gang »beværtedes med varm Spiisning portionsviis og Viin med videre«. Mod disse beskedne Glæder førte Kandidat i Theologien N. F. S. Grundtvig et for-gæves Stormløb, da han nede fra Langeland i sin Pjece »Maskeradeballet i Danmark« ringede Dommedag ind for de Letsindiges Øren. Oprørt over Lystigheden efter

Tugtelsen i 1807 tordnede han: »Skammer Eder dog ved at danse og gøgle paa Bredden af Dannemarks Grav!« Den unge St. St. Blicher var med i Dansen; mange Aar senere, da han sad som Sognepræst i Spentrup, mindedes han i Novellen »Maskeraden« en saadan lystig Nat paa Hoftheatret, hvor Kronprinsen — den senere Frederik den VI — var til Stede; under Musik fra et dobbelt Orkester og mellem Hundreder af elegante Damer og Herrer hvirvledes den jyske Præstesøn maskeret som en Grand d'Espagne rundt i en uhyre Kvadrille, der strakte sig fra Parterredøren og op til Bagtæppet. En lille, glad Skuespillerinde, som deltog i Festen og næste Dag meldte sig syg til Prøven, fik »for denne høist utilladelige og strafværdige Fremgangsmaade for denne Gang tilkiendt tolv Timers Arrest i Blaataarn«. Fra 1816—19 blev Maskeraderne givet med kgl. Beskyttelse under en saakaldt »Administration for de offentlige Baller og Koncerter«. Sammenkomsterne bød paa Soiréer, Spillepartier og Konversation, men det gik, som da Casino senere var »Vinter-Tivoli«: Under højtidelige Former havde Folk ikke noget at snakke om i den lille By, og Administrationen standsede derfor sin Virksomhed efter tre Aars Forløb.

I 1804 oprettedes paa Professor Rahbeks Initiativ og i Følelsen af »Vanskeligheden ved at danne de fornødne Subjecter til Nationalscenen« den tidligste »dramatiske Planteskole«, der med Michael Rosing som Førstelærer fik Lokale paa Hoftheatret, hvor Eleverne (fra 1806) ved offentlige Forestillinger om Søndagen viste deres Talent og Fremskridt, navnlig i Rahbeks »fædrenelandske« Skuespil. Aspiranterne fik ogsaa Undervisning i

Sprog, fordi en urigtig Udtale af fremmede Ord »alt for ofte hos vore Skuespillere af begge Køn røbede en forsomt Opdragelse og Mangel paa fornøden Kultur«. Et Abonnement til billige Priser blev sat i Gang, og fra 1812 fik Eleverne Prædikat af »Skuespillere ved Hoftheatret«, og da Komediehuset paa Kongens Nytorv var lukket om Søndagen, kunde Forestillingsindtægten bære alle Skolens Udgifter, saaledes at den ikke kostede Statskassen noget. Der blev endog Raad til at holde Karet, men Vognmanden klagede over, at Eleverne misbrugte denne Flothed. I Begyndelsen underviste Rahbek gratis »alene af Kiærlighed til Skolens Fremgang« og holdt de Forelæsninger, som blev trykt i hans Bog »Om Skuespillerkunsten« (1809), der indtil Dato er den eneste egentlige Lærebog paa Dansk i scenisk Kunst. Dens knudrede Sprog gør den ret utilgængelig for en moderne Læser, men Forfatterens Krav om Naturlighed i Spillet er endnu gyldigt. Dog, efterhaanden som Skolens egentlige Bærer, Michael Rosing, blev svagere — han maatte som gigtsvag Krøbling bæres til Timerne — tabte Rahbek Herredømmet over Eleverne. Den lærde Mand var langt betydeligere som Teoretiker end som Praktiker; han studerede, skrev og snakkede, men naar det gjaldt om at handle, var han ubeslutsom og svag. Det fremgaar af Skrivelser, at han ligesom mangan anden distræt Skolemester havde svært ved at holde Styr paa Klassen. De bedste af Eleverne, Haack, Carl Bruun og Jomfru M. E. Thomsen, kom snart i Virksomhed paa Nationalscenen, og for de ringere blev det efterhaanden meningsløst at holde Skolen oppe. Alligevel var det en Sorg for Rahbek, da den i 1816 »blev et Offer for sine Avinds-

mænds mangeaarige Kabaler« d. v. s. ophævet efter Kongens Befaling. For Kunsten blev den Undervisning ulige vigtigere, som Instruktør Lindgreen omkring 1825 gav Ludvig Phister, der mere end fyrretyve Aar senere — atter paa Hoftheatrets Scene — overgav sine rige Erfaringer til Olaf Poulsen. Som en Fole strittede det unge Geni imod den Sele, Phister lagde paa ham; alle disse Talens Modulationer og Pavser kedede ham; han vilde hellere selv hitte paa og spille udfra sit tindrende Humør. En Gang vovede han at sige, at han »gerne vilde emancipere sig«. »Hvad vil Du? Aah, sig det Ord engang til!« svarede Phister i en Tone, der betog Olaf Poulsen al Lyst til at sige det oftere.

Egentlig var det maaske en Dragt Prygl, som reddede Holberg-Traditionen til vore Dage. Danseeleven Phister blev nemlig brugt til at hente Spiritus til de ældre Figuranter og kom derved selv paa Vej til at faa Smag for Drik. Men da Hoftheatrets brave Schweitzer saa', hvor det bar hen, avede han ham i Tide. »Det er til Dit eget Bedste, min Dreng, at Du har faaet disse Prygl«, sagde han. »Jeg drikker selv, men det var Synd, om Du, der kan blive en stor Skuespiller, skulde gaa hen og blive saadant et Svin som de Andre!« Ja, de gamle Scenebrædder har gennem Tiderne baaret manges skælvende Aspirant, som med et spændt Sind imødesaa' Autoritetens Dom. Saaledes gik Snedkerlærlingen Thomas Overskou en Oktoberdag i 1816 urolig frem og tilbage paa den øde Scene og ventede Instruktør Frydendahls Komme for at faa at vide, om han skulde faa Foden indenfor i Kunstens Tempel eller blive ved Professionen, og det var her, at Instruktør Lindgreen i 1820 klappede

Danseeleven H. C. Andersen paa Kinden og sagde: »Følelse har De! Men det er ikke Skuespiller, De skal være. Vor Herre veed, hvad det er!«

I April 1809 holdt Shakespeare-Oversætteren Peter Foersom paa Hoftheatrets Scene den første Oplæsning paa Dansk — »Declamatorium«, som den kaldtes i Datidens Sprog. Det er altsaa nu 113 Aar siden, at man indførte denne Kunstform, som siden blev en vigtig Faktor i det folkelige Oplysningsarbejde. »Man beundrede«, skrev »Dagen«, »den vedvarende Anstrengelse af alle Kræfter fra Fantasien og Følelsen ned til Hukommelsen og Stemmen, da Kunstneren næsten i 2¹/₂ Time ene fængslede Tilhørernes Opmærksomhed ved staaende og udenad at declamere saa mange yderst forskiellige Digte og ved at ledsage Declamationen med Mimik«.

Ind mellem udmærkede Koncerter af Amatørselskabet til »Musikens Udbredelse« optraadte i Tyverne den berømte italienske Sangerinde Angelica Catalani paa Hoftheatret og var med sine funklende Diamanter Genstand for en lignende Primadonnakultus som i Fyrrerne Jenny Lind, der viste sit gode Hjerte ved at give en stor Koncert til Fordel for »Forsømte Børns Frelse«. Fine og ædle Toner vekslede med Militærmusik, hvori Pistolskud knaldede, eller med fire Tyrolere, der gjorde Furore ved at jodle. Vigtigere end disse tilfældige Besøg var Musikforeningens Koncerter og et Par Møder, som ikke havde noget med hinanden at gøre, men som begge fik stor Betydning for Udviklingen senere i Aarhundredet. Det var til Danseskolen paa Hoftheatret, at Datteren af Dyrehavsbakkens »Jøde under Træet« bragte den lille Johanne Luise Pätges. Hun mindedes siden med Bitter-

hed sin Lærer, P. J. Larcher, der pryglede Børnene med en tynd Spanskrørstok for at skaffe sig Respekt. Men da hun den 8. Februar 1826 havde spillet i »Hans og Trine«, slog hendes Befrielses Time: En høj, slank Mand med et klogt Ansigt kom op paa Hoftheatrets Scene, tog hendes Hænder og takkede hende. Det var Dr. J. L. Heiberg; Mødet mellem disse udødelige Mennesker, den 13-aarige Balletelev og den 35-aarige Digter, betød Vendepunktet i hendes Liv. Omtrent samtidig indtraf et andet Møde, der ogsaa satte dybe Spor, omend af en anden Art. Meddelelsen herom, skrevet af Grevinde Danners Haand, har ikke tidligere været kendt af Offentligheden: »Veed De vel, mine Herrer, sagde Kong Frederik den Syvende ofte ved Taflet, paa hvilken Maade min kjære, lille Kone introducerede sig hos mig, da jeg første Gang saa' hende? Det Kgl. Theaters Danseskole var paa Hoftheatret; netop som Prøven var begyndt, kom jeg derind; en lille Pige med lyst, krøllet Haar kom dansende ind fra Koulissen med et Neg i Haanden, men idet hun løb forbi, traadte hun mig paa Foden — se saaledes var vort første Møde; jeg tænkte ofte paa den lille Pige, men saa' hende da først igen som voksen hos en af hendes Veninder«.

II.

EFTER Frederik den Sjettes Død kom Hoftheatret atter til officiel Værdighed og bidrog som Forlystelsescentrum ikke lidt til Livet i Fyrrernes vaagnende Kjøbenhavn. Den nye Konge, Christian den Ottende, lod i 1842 Hofbygmester I. H. Koch ombygge Theatret, og naar selve Rummet og Scenens Baggrund med Paa-klædningsværelserne undtages, blev der ikke levnet stort mere af Christian den Syvendes Skuespilhus. I sin første Skikkelse var det præget af Louis XV-Stilens lette Arkitektur, der dannede Baggrunden for Tidens forfinede Overfladeliv, hvorimod det senere, det nuværende Theater, bærer Præg af den mere solide, hyggelige, men ogsaa mindre aandfulde Louis-Philippe eller Christian den Ottende Stil. Tidligere havde Kongens Loge været paa højre Side i Tilskuersalen, men nu anbragtes den til venstre, hvorved Majestæterne fik en mere uhindret Adgang fra Slottet. Theatret rummede c. 900 Mennesker, Parterrets staaende Publikum iberegnet, og der var almindelig Glæde over, at de tidligere for Udsigten generende Søjler var fjærnet. Paa Baggrund af Forholdene i det ældste Hoftheater roste »Berlingske Tidende« »de brede og hensigtsmæssige« Trapper og Gange i det Nye. »Fædrelandet« mente dog, at der burde skaffes bedre

Adgang fra Buegangene end de gamle Vindeltrapper, thi »dersom der udbrød Ild, var Tilskuerne ikke uden Fare«.

Det var ikke til den danske Scenekunsts Fremme, at Christian den Ottende ydede de c. 19.000 Rdlr., som Ombygningen kostede. Hensigten var at skaffe den italienske Opera, der begyndte sin gloriøse Virksomhed paa Vesterbro, et smagfuldt Lokale. Understøttet af Kongen og beundret af det gode Selskab fordrejede Truppen i den følgende Tid Kjøbenhavnernes Hoveder med Donizettis Operaer. Den Popularitet, som ikke timedes Christian den Syvendes Italienerne, opnaaede Christian den Ottendes Kammersangere i altfor høj Grad. Alle kappedes om at vise dem Opmærksomhed; Tenoren Rossi kunde ikke gaa i Fred paa Gaden for entusiastiske Tilbederinder, Byens fornemme Damer studerede Italiensk og aflagde Visit hos Truppens Primadonna, Signora Forconi.

Det nyttede ikke, at Direktionen paa Kongens Nytorv advarede Ministeriet mod at støtte Mængdens Tilbøjelighed »saavel for det Nye og Fremmede, som for det, der har sin eneste Interesse i en stærk udvortes Effect«, og det hjalp heller ikke, at den erklærede, at Italienerne »svækkede Publicums Interesse for højere dramatiske Kunst-Præstationer og formindskede Søgningen til det Kongelige Theaters Forestillinger«. I Offentlighedens Bevidsthed var de fremmede Sangere Repræsentanter for Kunstens solrige Vidunderland, hvis Skønhed Bournonville nylig havde skildret i »Napoli«, og hvor Thorvaldsen havde skabt sin Verdensberømmelse. Virkningsfulde Slag mod Manien kunde ikke rettes gennem officielle Skrivelser, men ved at optage en Konkurrence og ved at paa-

(Tegning af Edv. Lehmann; Kgl. Bibl.)

Loge i Hoftheatret under Italiener-Manien.

kalde det danske Lune. Begge Forsøg lykkedes. Paa Nationalscenen parodierede Fru Heiberg i »Romeo e Giulietta« Enthousiasmen, medens Syngemester Henrik Rung paa Hoftheatret lod de danske Operasangere udføre »Le nozze di Figaro« paa Italiensk (Maj 1842). Ved den Lejlighed skabte Peter Schram sin mageløse Don Bartholo, som i de følgende halvtreds Aar blev en af den danske Scenes Mesterværker.

Dog, Christian den Ottende lod ikke Italienerne indvie Theatret i dets nye Skikkelse, men beordrede en dansk Festaften med »Erasmus Montanus« og Prolog af J. L. Heiberg paa Programmet. Da Wallichs Fortæppe var hævet, traadte Fru Heiberg frem og sagde sin Gemals Vers:

»Hvor ofte lød i disse Sale
de velske Toner, den danske Tale
her som et Ecko fra gammel Tid.
Hvad saa' man her for brogede Fester
hvilken Glimmer og hvilke Gæster,
og hvilken Sum af sprudlende Vid!«

Og saa indviede da Fru Heiberg Theatret

»til Fremtids Beilen om Musers Krands«.

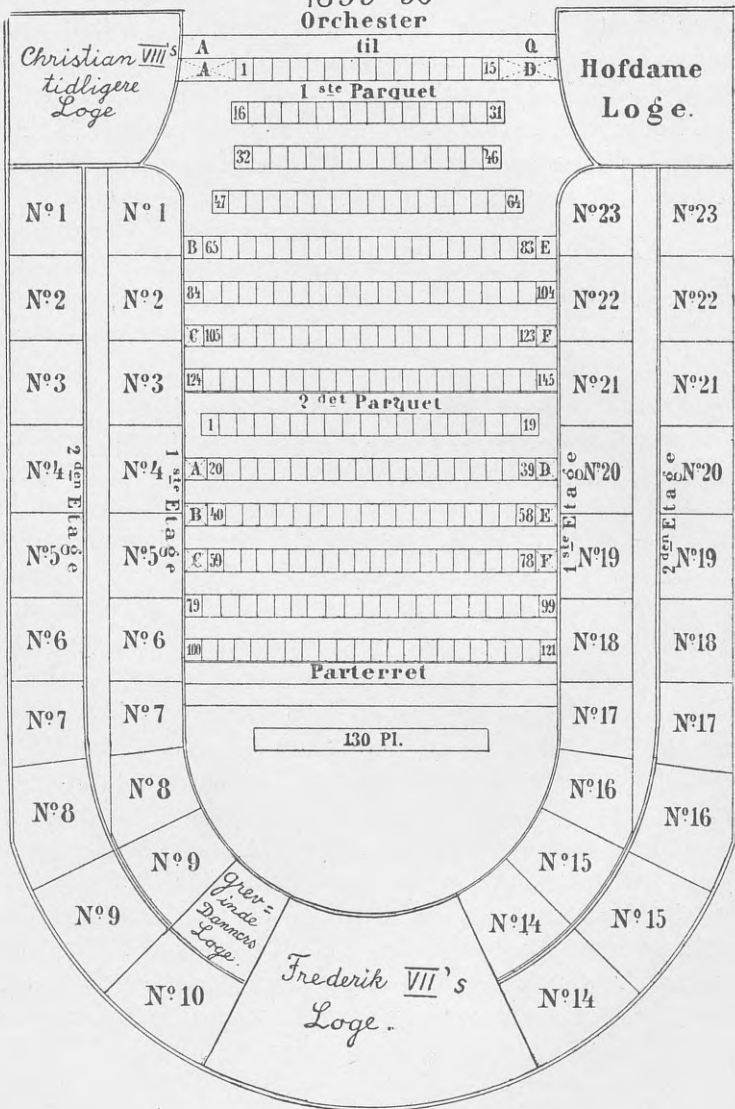
Hin 1. November 1842 anede hun ikke, at denne »Bejlen« skulde komme til at saare hende dybt og ramme hendes Mand som Theaterdirektør. Thi da den taabelige Italiener-Mani omsider var stilnet af — den døde gradvis ud i Løbet af en halv Snes Aar — kom Hoftheatrets sidste Glansperiode, den vigtigste af dem alle i kunstnerisk Forstand: Frederik Høedts og Michael Wiehes Opposition mod det Heiberg'ske Styre af Nationalscenen.

Forinden havde Studenterkomedien »Genboerne« haft Première (20. Februar 1844) med Kristian Mantzius som Løjtnant v. Buddinge, og da den Student, som agerede Klint, kom ind paa Scenen, modtoges han af et voldsomt Bombardement af Kaalhoveder, Gulerødder, Spinat og andre Grøntsager, der oversvømmede hele Gulvet, saa at et Par Tjenere først maatte feje den ren, inden Spillet kunde fortsættes. Det var Publikums Bidrag til Aftenens Morskab — en Parodi paa Buketkastningen til de »søde« Italienerne.

Motiverne til Frederik Høedts og Michael Wiehes Brud med Nationalscenen er ofte berettet og skal ikke gentages her. Nok er det, at en fremragende Intelligens og et scenisk Geni vovede deres Stilling for at kunne realisere nogle kunstneriske Idéer, som Direktør Heiberg ikke vilde give Plads paa det kgl. Theater. Tilfældet vilde, at de — eller rettere deres nye Direktør H. W. Lange — havde en Beskytter i Grevinde Danner, ikke fordi hun delte deres Kunstsyn, men fordi hun i Hoftheatret vilde faa sin egen Skueplads, hvor hun — modsat Forholdene i Statstheatret — kunde blive hilst som Majestætens Gemalinde og holde den øvrige kgl. Familie borte. Uden Vederlag og uden at forhandle med Ministeriet overlod Frederik den Syvende Hoftheatret til Direktør Lange og forbeholdt sig kun Retten til samtlige kgl. Loger. Sin egen lod han indrette bred og rummelig i Midten af begge Etager; dèr sad han med sin røde Fez paa Hovedet og smøgede af en vældig Pibe, medens hans Gemalinde præsiderede i den lille Loge ved Siden, der endnu er silkeklædt. Herfra havde hun en fortrinlig Udsigt til Scenen, hvor hun som Barn traadte Prinsen paa

Plan over Hoftheatret.

1855 - 56
Orchester

Foden . . . gjorde sit første Fejltrin, kunde man maaske sige, mod store Maal. Pladsforandringen medførte, at Parterrets Loger forsvandt, og at Tilskuerantallet sank til c. 700 Personer. Samtidig anlagdes den nuværende, brede Trappe ned til Buegangene, og Publikums Overtøj, som hidtil havde haft Plads i Sidegangene udenfor Logerne, blev nu anbragt i Garderober med Numre indenfor Forsalen, der benyttedes til Foyér og Konditori.

Høedt og Wiehe maatte flytte deres kunstneriske Idéer ned i et meget folkeligt Repertoire, da det kgl. Theater havde Eneret paa at opføre al virkelig Literatur. Alligevel sejrede de totalt og kunde, efter at Heiberg havde forladt Direktørposten, vende tilbage til Nationalscenen som en Art Sejrherrer. Oppositionen varede kun én Sæson, 1855—56, men denne Vinter har sin egen uudslettelige Plads i vor Theaterhistorie; thi i den kom Scenen Virkeligheden nærmere. Horisontale Lofter og lukkede Stuedekorationer, det karakteriserende Møbement, veritable Gulvtæpper, Portièrer og Gardiner, kort sagt den ydre Rumfantasi, kan dateres fra denne Episode, og Høedt gennemførte Systemet saa grundigt, at Tilskuerne kunde mærke Røgen af hans ægte Havannacigarer helt ned i Parkettet. Den Porcelænsvase, han skulde slaa i Stykker i »Berthas Klaver«, maatte hver Aften være ny og hel. »Det vilde sætte mig ud af Stemning, hvis jeg saa', den var limet«, sagde han.

Men det var ikke den ydre Iscenesættelse, som betingede, at man føjede Ordet »berømmelig« til denne Sæson. Dekorationerne og Møblerne dannede kun Rammen om to vidtforskellige, men højtbegavede Menneskers kunstneriske Anskuelser. Kort fortalt gik disse Anskuelser

ud paa at kræve større Naturlighed og Følelsesægthed i Spillet, men Materialet, de maatte arbejde med paa Hoftheatret, stod i skarp Modsætning til Høedts Kærlighed til Verdenslitteraturens Størværker. Privilegiet gav kun Lange Ret til at opføre Folkekomedier, Lystspil, Vaudeviller og Operetter, og Høedt maatte altsaa slaa af paa sine stolte Ord (til Kultusminister Simony) om den bedste Del af Skuespillerens Virksomhed, »hans frie og begejstrede Studium og Løsningen af evige Opgaver«. Det blev ikke Richard den Tredie, han kom til at spille, men — Grev Baudelot i »Den sidste Nat«, og som Instruktør maatte han nøjes med at skabe et hastigt og livfuldt Sæmmenspil omkring Adolph Rosenkilde i Stykker som »Familietvist« og »En Evadatter«. Fra sin høje romantiske Flugt dalede ogsaa Sct. Michael ned mod Jorden. Det foryngede en Tid Chevalieren fra »Ninon« at lege med Robert Helters ganske dagligdags Replikker i »Et enfoldigt Pigebarn«; han kaldte det at komme »fra Taage til frisk Luft«. Dog, i Længden havde de to Venner ikke udholdt dette Repertoire, men de naaede ikke at opleve Bitterheden ved at skulle gøre Theatertjeneste i Skuespil, som ikke er Kunst. Thi Hoftheater-Sæsonen varede kun én Vinter. Den blev en Sensation, som de begge var stærke nok til at bære. Aldrig før havde man oplevet, at to kgl. Skuespillere brød med Statsscenen og optraadte paa Majestætens eget Theater. Der var ogsaa i dette Forhold noget af den indendørs Strid mellem Stats- og Kongemagt, som karakteriserer Perioden.

Direktør Lange tjente ca. 10.000 Rdlr., og for dette Overskud startede han i 1857 Folketheatret paa Nørre-

FREDERIK DEN SYVDE

Hør jeg hader dig og mig Undersødelig
om frøvel. Vær du hofiedes. Dig og frøvel. Vær og ved
høj dit hofiedes. og. Høj som sævelig den skæn
med min frøvel. Vær og mig Undersødelig. sævelig
morgens og hofiedes. sævelig og væn
du som med mig og hofiedes. sævelig
og sævelig. —

Den Høje og Høje
sævelig sævelig

Christiansborg d. 13 Januar
1858

Frederik VII

P.S.

Undersødelig min hofiedes og mig Undersødelig
skæn. —

•Tør jeg bede Dig give mig Underretning om hvorledes Du befinder Dig og hvorledes egentlig Dit Helbred er. Jeg har nemlig den Plan med min høitelskte Gemalinde maaskee i morgenaften at besøge Maskeraden og var Du saa vel vilde jeg bede Dig ledsage os derhen. —

Christiansborg d. 13. Januar 1857.

Din Ven og D[us] b[roder]
samt velvilligste
Frederik R.

P. S.
Naturligviis tales ei om Ovenstaaend Plan. —

Egenhændig Invitation fra Kong Frederik den Syvende til Kammermusikus Hansen angaaende Deltagelse i en Maskerade paa Hoftheatret. Originalen ejes af Forfatteren.

gade. Som den entreprenante Mand, han var, opgav han ikke Scenen ved Christiansborg, men fik Bevilling til at afholde Maskerader, hvor Frederik den Syvende dansede med Grevinden, medens Kammermusikur Hansen var opvartende Kavalier. En bred Trappe blev anlagt fra Tilskuersalen til Scenen, saaledes at Lokalet kom til at ligne to med hinanden forbundne Rum. Værelserne oppe i Baggrunden blev udlejet til sluttede Selskaber, amfitheatralske Tilskuerpladser anbragtes paa Scenen, og Orkesteret spillede fra Hofdamelogen. Alligevel lykkedes det ikke at skabe en Renæssance for Hoftheatret som Maskeradecentrum, thi Casino havde i enhver Henseende bedre Pladsforhold. Direktør Langes Dispositionsret medførte, at Direktionen paa Kongens Nytorv for 3000 Rdlr. maatte leje Hoftheatret, da Nationalscenen var under Ombygning og ikke kunde blive færdig i rette Tid. Saaledes kom den litterære Guldalders berømte Skuespillere til at vise en Række af deres Mesterværker paa Hoftheatret. I 60 Forestillinger, fra 1. Septbr. til 22. Novbr. 1857, boltrede Phister sig som Henrik og Scapin, Fru Sødring vakte Jubel som Madam Rust, C. N. Rosenkilde rørte til Taarer som Michel Perrin, N. P. Nielsen morede ved sin bornerte Markis i »Slottet i Poitou«, Christian Hansen og Fru Gerlach bedaarede som Farinelli og Regimentets Datter. Paaklædningsværelserne egnede sig ikke til fortrolige Samtaler — det kom det kgl. Theaters Direktør H. Christensen til at sande, da Skuespiller Holst gennem Lærredsvæggen hørte ham forhandle med Høedt om dennes Ansættelse som Instruktør. Holst bragte straks Nyheden til Fru Heiberg, der indgav sin Afskedsansøgning, hvilket havde Direktør Christensens Fald til Følge.

I Tredserne optraadte Pricefamilien atter paa Hoftheatret, som i Halvfjerdserne væsentligst blev benyttet til Velgørenhedsforestillinger, Bazarer og Studenterkomedier, ved hvilke flere senere kendte Skuespillere, f. Eks. Poul Nielsen og Martinius Nielsen, fik deres sceniske Ilddaab, medens Charles Kjerulf for første Gang i sit Liv ledede et Orkester. Til Spilletilladelsen, som gaves at Hofmarskallatet, var knyttet den fornuftige Betingelse, at der, før Tæppet rullede op, skulde præsteres Attest fra en kyndig Mand for, at Forestillingen var præsentabel. Ejendommelige var det filologisk-historiske Samfunds Studenteropførelser af Plautus's »Menæchmi« og »Mostellaria« paa Latin under Otto Zincks Instruktion, men den vigtigste Studenterforestilling fandt Sted den 5. Februar 1881 til Fordel for det kgl. Theaters kunstneriske Udsmykning, bl. a. med 2. Akt af »Den Stundesløse« paa Programmet. Ved denne Lejlighed spillede P. A. Rosenberg Oldfux, Carsten Ravn Pernille, Julius Lehmann Magdelone, Johannes Marer Peder Eriksen og Karl Mantzius Vielgeschrey, og det var paa Grundlag af denne Fremstilling, at Kammerherre Fallesen opfordrede stud. mag. Mantzius til at blive Skuespiller. Oprettelsen af en fast Lystspilscene tillod Myndighederne ikke; da Forfatteren A. Schumacher i 1878 androg herom, fik han Afslag. Derimod fik fremmede Koncertgivere ligesom i fordums Tid Ly paa Hoftheatret, som ogsaa afgav Lokale for Cæciliaforeningen, og nye Italiener søgte, senest i 1875, at fremkalde gamle Minder, men svigtedes ganske af Heldet. Hoftheatret blev ogsaa paa en Maade Hovedstadens første Biografscene, idet Fru Løhr for det meste ved Juletid fremviste sine

»Transparent-Malerier« efter verdensberømte Mestre eller Laterna magica Billeder fra det hellige Land; ja, endog Trylleforestillinger blev tilladt, for Eks. H. Seemanns »Grande Soirée mystérieuse brillante«. Den sidste store kunstneriske Begivenhed fandt Sted den 27. Novbr. 1880, da Madame Ristori for sidste Gang i Kjøbenhavn spillede Legouvés Medea, Giacomettis Dronning Elisabeth og Søvngænger-Scenen af »Macbeth« (paa Engelsk). I sin efterladte Bog »Skuespilkunstens Historie i det nittende Aarhundrede« fortæller Dr. Mantzius, at Tilskuerne i Mellemakterne meget tydeligt kunde høre den store Tragédiennes »klare og sonore, men i dette Tilfælde ikke blide Stemme herse med de ganske vist ogsaa erbarmelige Artister, der dannede hendes Trup«.

Indtil omkring 1870 blev Scenen oplyst af Olielamper, som ophedede den i Forvejen daarlige Luft. Thi Ventilationen foregik paa en saare utilstrækkelig Maade, idet der i et Skur, som omgav Hullet i Loftet over Tilskuer-salen, og i hvilket Lampekronen kunde hejses op, var anbragt Lemme der aabnedes, naar Temperaturen blev for høj. Apparater til Belysningseffekter af den Art, som fik Theaterbrand-Statistikken ude i Europa til at stige, havde Hoftheatret aldrig. Man nøjedes med et primitivt Gasindlæg. Alligevel var det triste Efterretninger fra fremmede Lande, der betingede dets Lukning. Torsdag den 8. December 1881 skete en forfærdelig Katastrofe, som blev Samtaleemne over hele Verden — Ringtheatrets Brand i Wien, hvor henved 800 Mennesker omkom. I de følgende Maaneder drog en Panikfrygt gennem Europa og slog alle brandfarlige Theatre i Laas. Vore Myndigheder forbød da Afbenyttelsen af Scenen

over Christiansborgs søndre Stald, skønt den paa en Maade havde vist sig at være et meget brandsikkert Sted, siden den to Gange, i 1794 og i 1884, overlevede Slottets totale Ildsvaade. Den dybe Tornerosesøvn fra 1881 til 1914 begyndte nu, 33 lange Aar, i hvilke Støvet faldt, medens Farverne blegnede, og Inventariet solgtes ved Auktion. Ud paa Sommeren kom der undertiden lidt Liv igen i de gamle Lokaler med deres Spindelvæv af Kunst og Erotik; det var, naar August Rasmussen eller andre Theaterdirektører fik Overhofmarskallatets Tilladelse til at afholde Prøver, inden Selskabernes Vinterkampagne i Provinserne begyndte. Og da Arkitekt Carl Thonning i 1902 udsendte et Forslag til Hoftheatrets Ombygning til en Talescene, kom Christian den Syvendes Skuespilhus atter et Øjeblik frem til Diskussionens Overflade, men Forslaget, der kun regnede med en Udgift paa ca. én Million Kroner, druknede snart i den Teaterprojektbunke, som hobede sig op i Kultusministeriet. Dog, Rummet blev tilbage med alle dets Muligheder for Fantasiens Spil, og da en ny Generation var vokset op, fandt man paa endnu engang at tænde Festens Blus. De tre Afskedsforestillinger, som »Politiken« arrangerede i 1914, lykkedes fuldt ud trods store Vanskeligheder og megen Bekostning. Idéens Fader og fremdrivende Kraft, Forfatteren Hr. Anker Kirkeby, gav ikke op, før et yndefuldt Interiør var skabt omkring Marivaux' underfundige Komædie »Kærlighed og Lykketræf«, hvori Fru Anna Bloch glimrede som Silvia. Nogle Ord, N. W. Gade skrev i 1850, nemlig »at Hoftheatret i akustisk Henseende ustridigt er det bedste Lokale her i Byen«, havde endnu Gyldighed. Forestillingerne sluttede

med »Amors og Balletmesterens Luner« af Galeotti, og den sidste Aften (2. Maj) fremsagde Fru Betty Hennings en smuk Epilog af Svend Leopold. Det sidste Vers lød:

»Her sværmed' Cytheres Duer, Gudindens brusende Flok
og blaa Hyacinter var slynget om Kærlighedsgudens Lok.
Forstummet er Faunernes Latter, henvejret er Hyrdernes Sang —
hvad er vel de leflende Fløjter mod Evighedsharpernes Klang?
Alt er kun en Drøm og et Minde, et Ekko fra gyldne Aar,
men højt paa Erindingens Himmel de funkende Stjerner nu staar.
Snart slukkes de lyse Kærter — den sidste Fest gaar mod Hæld,
kun Tidens rislende Urne udstømmer sit evige Væld.

Disse Afskedsforestillinger berigede Publikum med en virkelig Oplevelse. Man følte sig hensat til fjerne, maaske mere lykkelige Tider. Et Øde var gjort levende, en svunden Verden kom atter i et Nu frem til Overfladen, et Arnested for muntert Liv var blevet befriet for de værste Mærker af Tidens Tand. Men Brandvæsenet var ubønhørligt; da det sidste Ord af Svend Leopolds Vers døde hen, blev Dørene tillukkede om muligt endnu forsvarligere end før. Og saa begyndte Støvet atter at falde, medens Rummet fyldtes med Staldetatens gamle Seletøj og med Møbler og Arkivsager fra Ministerierne.

En Oktoberdag i 1911, da »Dansk theaterhistorisk Selskab« blev stiftet i det kgl. Theaters Skuespillerfoyré, tog den, som skriver disse Linier, straks Ordet for Hofteatrets Anvendelse som theaterhistorisk Museum. Men Idéen vandt ingen Tilslutning, navnlig fordi Selskabets første Formand, Dr. Karl Mantzius, troede at vide, at Slotsfløjen skulde indrettes til Boliger for Hofpersonalet. Imidlertid gav Selskabet fra Maj 1912 Publikum Adgang til sine første Samlinger, ved hvis Tilvejebringelse og

Ordning Hr. Bibliotekar Edvard Agerholm indlagde sig Fortjeneste, i den lille tidligere militære Vagtbygning mellem det kgl. Bibliotek og Rigsarkivet, som Indenrigsministeriet overlod Selskabet. Sét udefra ejede dette Hus, navnlig ved Aftentid, en egen Goethe'sk Stemning, men Pladsforholdene indenfor viste sig snart at være altfor smaa, navnlig da Museet var i stadig Vækst og i Sommerhalvaaret besøgte af ca. 6000 Mennesker. Tanken om at erhverve Hoftheatret blev da brændende indenfor Selskabets Bestyrelse, og det var særlig med Realisationen af denne Idé for Øje, at Museets Velynder, Hr. Generalkonsul Johan Hansen, i 1919 efter Opfordring tiltraadte Formandspladsen. Autoriteterne viste i stigende Grad Planen al Velvilje: Hans Majestæt Kongen omfattede den med udmærket Forstaaelse, og de vekslende Indenrigsministre, Ove Rode, Sigurd Berg og Dr. Kragh, afventede kun den samlede Christiansborg-Ordning for at give Tanken deres Tilslutning. Brandvæsenets Betænkeligheder bortfaldt, da der ikke var Tale om at opføre Forestillinger eller indlægge Varme, og Tobaksrygning selvfølgelig vilde blive strengt forbudt. Endelig i April 1922 faldt Finansudvalgets Afgørelse, der gik ud paa at følge Indenrigsministerens Forslag om uden Vederlag at overlade Hoftheatret til Selskabet, mod at dette afholdt Udgifterne til Rummets Istandsættelse og Museets Indretning. Idéens første Talsmand blev valgt til at være Ministeriets fremtidige Tilsynshavende.

Dansk theaterhistorisk Museum begynder sin udvidede Virksomhed under lykkelige ydre Omstændigheder. Thi en bedre Anledning til at arrangere en retrospektiv Udstilling end 200 Aaret for Førsteopførelsen af Ludvig

Holbergs Komedier kan ikke tænkes. Kan vi ikke faa Talescenen rejst til Mindedagen og derved skaffe nogenlunde Ro om Nationalscenens Fremtid, saa kan vi dog kaste Blikket tilbage over Tiden, der svandt, og med Stolthed minde om, at Danske var de første i Norden, som brugte Modersmaalet i Menneskefremstillingens Tjeneste.

Fortegnelse over Forestillinger paa Hoftheatret i Tiden 1872—1914. Da mange Opførelser ikke blev averteret, gør Listen ikke Fordring paa at være fuldstændig.

- 1872, 27. Januar: Aftenunderholdning til Fordel for »den gensidige Hjelpeforening for kvindelige Haandarbejdere«.
- 1-2. Decbr.: Foreningen »Fremtiden«s Bazar med Mester-Jakel Theater m. m. til Fordel for de Vandlidte.
- 1873, 15. Marts: Plautus's »Menæchmi« opført paa Foranstaltning af philologisk-historisk Samfund.
- 1874, 3. Maj: Dilettantforestilling til Fordel for det kgl. Theaters kunstneriske Udsmykning.
- 1875, Februar: Italiensk Opera under A. Geraldinis Direktion.
- 1876, 8. Januar: Foreningen »Fremtiden«s Aftenunderholdning.
- 4. Marts: »Vaabenøvelser og Gymnastik« til Fordel for Gymnastiklærerforeningen »Nachtigalls Minde«.
- 1877, 18. Februar: Dilettantforestilling til Fordel for Børnehjemmet paa Vodroffsvej.
- 2-5. Marts: Bazar og militære Dilettantforestillinger, hvortil August Bournonville havde komponeret en Bataillescene kaldet »Korsfarerne«, til Fordel for Underofficerforeningen af 1870.
- 17. Marts: Forestilling af Elever fra »Mariboers Skole«: »Château la Fitte eller Hævnen«; »Plader« (Urtekræmmersvend Petersen og Moses: Karl Mantzius; Frederik Støvlepudser: Jacques Wiehe).
- 25. Marts: Velgørenhedsforestilling af Foreningen »H. C. Andersens Minde«.
- 14. Novbr.: Dilettantforestilling til Fordel for Oprettelsen af et Hvilehjem for Lærereinder.

- 1878, 14. Januar: Forestilling af Elever fra »Mariboos Skole«: »Misforstaaelse paa Misforstaaelse« (Værten Müller; Poul Nielsen; Oppassereh Frederik: Johannes Ring); »Robert og Signe«¹⁾ (Robert: Ring; Suffløren: Poul Nielsen).
- 23. Februar: Plautus's »Mostellaria« opført paa Foranstaltning af philologisk-historisk Samfund.
- Februar: Dilettantforestilling til Fordel for Frk. Julie Overskou: »En Valgdag« og »Kunstnerliv« med Assistance af Christian Zangenberg. Blandt de Optrædende var bl. a. Overretssagfører, Snedkermester Rostrup.
- ? Forestilling til Fordel for »den gensidige Hjelpeforening for kvindelige Haandarbejdere«: »De Danske i Paris« og »En Søndag paa »Amager« med Kammersanger Hansen som Majoren og Lodsén.
- 7 Septbr.: Forestilling til Fordel for de Nødlidende paa Sct. Croix: Prolog, fremsagt af Fru Betty Borchsenius; »Murad«, Digt af Chr. Winther, fremsagt af Wilh. Wiehe sen. Dilettantopførelse af »11—38—35« (Ernst: Charles Schwanenflügel); »Om Forladelse«.
- 1879, 6. Decbr.: Studenterforestilling til Fordel for Børnehjemmet paa Vodroffsvej: Prolog, forfattet og fremsagt af Overretssagfører Edgard Høyer, maskeret som Apollo. »Familietvist« (Urmager Vosborg: Valgmenighedspræst Johan Clausén; Sandrup: Dr. Karl Mantzius; Madam Romler: Sceneinstruktør Julius Lehmann; Mathias: Tegneren Carsten Ravn; Palm: Professor Martinius Nielsen). »Tre for én« (Enkemadam Brandt: Julius Lehmann; Malling: Martinius Nielsen; Mad. Mortensen, Vadskekone: Komponisten Sophus Andersen;

1) Olaf Poulsens Parodikomedie »Robert og Signe« opførtes første Gang paa Hoftheatret 24. April 1869 bl. a. med Axel Grandjean som Pater Ambrosius. Forfatteren spillede selv Suffløren.

Fabrikejær Tjørn: Johan Clausen). Overture, komponeret og dirigeret af Charles Kjerulf. »Robert og Signe« (Robert: Martinius Nielsen; Signe: Carsten Ravn; Pater Ambrosius: Karl Mantzius). Forestillingen blev gentaget den 14. Decbr. s. A.

- 1880, 24. Februar: Privatforestilling i Anledning af Generalkonsul Holmblads Moders Fødselsdag: Professor Vilh. Bergsøe optraadte i »Hr. Fiks Gardinprædikener«, og Generalkonsul Holmblad og Kammerherre, Hofmarskal Rothe agerede Tamerlan og Califourchon i »Den svage Side«.
- 14. Marts: Studenterforestilling: »Eventyr paa Fodrejsen« (Ejbæk: Martinius Nielsen; Herløv: Forf. Johs. Marer; Krans: Johan Clausen; Vermund: Sceneinstruktør Poul Nielsen). »Robert og Signe«.
- 28. August: Afskedsforestilling for Frederik Madsen og Fru Recke-Madsen: »Dér skal Skabet staa«; Deklamation af Carl Marx (Debut); »Store Bededags Aften«; Epilog af Dr. Schandorph.
- 3-12. Oktbr: Ristori-Forestillinger: »Elisabetta, Regina d'Ing-hilterra«; »Judith«; »Macbetto«; »Maria Stuarda«.
- 30. Oktbr.: Forestilling af Folketheatrets Personale til Fordel for Lauritz Stigaard: »Det var Jeanne«; »César Girodots Testamente«.
- 27. Novbr.: Sidste Ristori-Forestilling: »Medea«; »Elisabetta« (5. Akt); Søvn-gængerscenen af »Macbetto« paa Engelsk.
- 9. Decbr.: Musikalsk Aftenunderholdning til Fordel for »den gensidige Hjelpeforening for kvindelige Haandarbejdere«.
- 11. Decbr.: Dilettantforestilling til Fordel for de ved »Slejpners« Forlis Forulykkedes Efterladte.
- 15. Januar: Dilettantforestilling til Fordel for de ved »Slejpners« Forlis Forulykkedes Efterladte.
- 22. Januar: Dilettantforestilling af »Haderslevs Læreres Skoles 5. Latinklasse« til Fordel for Børnehjemmet

- paa Vodroffsvej: »Den Tredje«; »Jens Støvring«; »Robert og Signe«. Blandt de Medvirkende var bl. a. Birkedommer Aug. Goll, Distriktslæge Lemche, Teaterdirektør William Petersen.
- 1881, 30. Januar: Studenterforestilling til Fordel for Børnehjemmet paa Vodroffsvej: »En Spurv i Tranedans« (Peter Ravn: Poul Nielsen; Halling: Tegneren Alfred Schmidt; Fru Varbjerg: Maleren Georg Achen; Tokkerup: Komponisten Sophus Andersen); »Robert og Signe«. Forestillingen blev gentaget.
- 1881, 5. Februar: Studenterforestilling til Fordel for det kgl. Theaters kunstneriske Udsmykning: »Feriegæsterne«; »Den Stundesløse« (2. Akt). Jvfr. pag. 30.
- 28. Oktbr.: Cæciliaforeningens 101. Koncert. Mozart: »Idomeneo«, Opera i 3 Akter.
- 6. Novbr.: Dilettantforestilling af Selskabet »Dramatisk Konservatorium«, ved hvilken William Gerner optraadte første Gang.
- 29. Novbr.: Akademisk Skytteforenings Aftenunderholdning: »Et Vidunder eller Pibeltersmanden«; »Røverbruden eller Rosen fra Salerno«; Sang af Aage Foss; »Første store Galaforestilling i Cirque Académique«. Blandt de Optrædende var bl. a. Fabrikejer Bjørn Stephensen, Ingeniør Alexander Foss, Professor Alfred Lehmann, Overretssagfører Damm.
- 7. Decbr.: Gentagelse af sidstnævnte Forestilling.
- 1914, 28. April, Afskedsforestillingerne paa det kgl. Hofteater:
30. April Prolog (af Fru Emma Gad) Poesien udsøgt hos
og 2. Maj: Johs. Ewald. Fremstillet af de kongl. danske Actører Jomfru Böttger og Mons. Rose (ca. 1770). Indstuderet af Julius Lehmann. Personerne: Betty Hennings, Peter Jerndorff. Kærlighed og Lykketræf. Lystspil i tre Akter af Marivaux, oversat af N. T. Bruun, bearbejdet af Hartvig Lassen. Indstuderet af Thorkild Roose. Perso-

nerne: Orgon: Peter Jerndorff; Mario, hans Søn: Svend Melsing; Silvia, hans Datter: Anna Bloch; Dorante, Silvias Bejler: Thorkild Roose; Pasquino, hans Tjener: Poul Reumert; Lisette, Silvias Kammerpige: Karen Lund; En Tjener hos Orgon: Holger Bæk. Amors og Balletmesterens Luner. Ballet i 1 Akt af Vincenzo Galeotti. Musiken af Jens Lolle. Indstuderet af Gustav Uhlendorff. Personerne: Amor: Gerda Voigt-Brock; Fire Præster: Georg Berthelsen, Osvald Hansen, Holger Mehnen, Emil Larsen; Hyrerdans: Alice Breitenau og Aage Eiby; Kvækerdans: Gyrithe Hansen og Holger Holm; Græsk Dans: Bodil Hartvig og Harry Larsen; Norsk Springdans: Elna Jørgen-Jensen og Richard Jensen; De to Gamles Dans: Emilie Walbom og Oscar Iversen; Fransk Dans: Emilie Smith og Karl Merrild; Amagerdans: Valborg Borchsenius og Christian Christensen; Negerdans: Agnes Hansen, Laura Møller, Petra Petersen, Christian Borgen, Louis Smith og Ove Petersen. Orkestret under Ledelse af Fini Henriques. Johann Ernst Hartmann: (Kgl. Hof-Violon og Concertmester.) Ouverture til Johs. Ewalds »Balders Død« (1778). Jean Philippe Rameau: Musik af Balletoperaen »Les Indes galantes« (Paris 1735). Luigi Boccherini: Celebre Menuet. Joseph Haydn: Air.

KILDEHENVISNINGER.

Foruden de i Teksten nævnte Skrifter er benyttet følgende *trykte* Kilder: »Post. Tid« $\frac{4}{12}$ 1752; Robert Neiiendam: »Scenen drager« (»Forfængelighed og Galskab«); Fr. Schiøtts Afh. i »Arkitekten«, 16. Aarg.; Rahbek. »Erindringer« I; Jens Baggesen: Poetiske Skrifter v. Arlaud, I; Eiler Nystrøm: »Offentlige Forlystelser« I; Avertissementer i »Adresseavisen« 1806—16; Overskou: Den danske Skueplads« II—V; Zinck: »J. L. Phister«; Robert Neiiendam: »Det kgl. Teaters Hist.« I; Overskou: »Af mit Liv« I; H. C. Andersen: »Mit Livs Eventyr«; Ravn og Hammerich: »Musikforeningens Festskrift«; Charlotte Bournonville: »Erindringer«; Fru Heiberg: »Et Liv« I; C. Thrane: »Cæciliaforeningen«; J. L. Heiberg: Saml. Skrifter; Lorch: »75 Aar«, Robert Neiiendam: »Michael Wiehe og Frederik Høedt«; Kalenderen »Danmark« 1889 (Erik Bøghs Art.); H. Christensen: »Det kgl. Theater«; Charles Kjerulf: »Grøn Ungdom«; Ussing: »Af mit Levned«; Carl Behrens: »Hoftheatret som Talescene« (Ill. Tid. $\frac{25}{13}$ 1910); Om Fru Løhrs Fremvisninger jvfr. »Dags Telegr.« $\frac{25}{1}$ 1874 eller »Dagbl.« $\frac{21}{1}$ 1875; »Politiken« 15. April—3. Maj 1914, hvori Svend Leopolds Epilog er trykt. Afskedsforestillingernes Program. Plakater i Forf.s Eje.

Utrykte Kilder: Theaterdir. Kopibog og kgl. Res. 1804—16; Indk. Breve til Theaterdir. i samme Tidsrum samt Rahbeks Beretning om den dram. Skole, 1823; Indstilling fra Theaterdir. vedr. den italienske Opera i Justitsmin. Ark. 1. Dep. B. 639; Hofmarskallatets Arkiv, Pakkerne vedr. Hoftheatret (alt i Rigsarkivet) Grevinde Danners Optegnelse findes i Arkivet paa Jægerspris.
